

Maria Obrębska, Ryszard Kowalski

Zabieg sztucznego zapłodnienia w opinii studentów pedagogiki i biologii Akademii Podlaskiej

Studia Ecologiae et Bioethicae 8/1, 245-252

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Maria OBRĘBSKA
Ryszard KOWALSKI
AP Siedlce

Zabieg sztucznego zapłodnienia w opinii studentów pedagogiki i biologii Akademii Podlaskiej

Wśród problemów bioetycznych, szeroko dyskutowanych w ostatnich latach, wiele miejsca poświęca się tematowi stosowania zabiegów sztucznego zapłodnienia pozaustrojowego. Związane są z tym nieodłącznie dwie ważne kwestie: prawa małżonków do posiadania potomstwa i statusu embrionu ludzkiego. Za całkowitą ochroną embrionu opowiada się wielu uczonych, zarówno biologów, lekarzy, jak i filozofów, traktując go jako początkowe stadium rozwoju człowieka^{1,2}. Taką opinię prezentuje także Kościół Katolicki^{3,4}. Przedstawiciele pewnych nurtów filozoficzno-etycznych i praktyki medycznej opowiadają się za bezwzględną ochroną zarodków, a inni dopuszczają niemalże dowolne ich wykorzystanie⁵.

Kwestię ochrony embrionu ludzkiego podejmowano już wielokrotnie w międzynarodowych dokumentach, takich jak Raport grupy roboczej Komitetu CDBI ds. ochrony embrionu i płodu ludzkiego z 2003 roku oraz Konwencja Bioetyczna (Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Godności Istoty Ludzkiej wobec Zastosowań Biologii i Medycyny) z 2005 roku.

Liczne badania sondażowe pokazują wzrastającą w Polsce aprobatę społeczną wobec przeprowadzania zabiegów zapłodnienia pozaustrojowego. Według sondażu CBOS z 2009 roku, zdecydowana większość Polaków (77%) akceptuje stosowanie zapłodnienia in vitro w przypadku małżeństw nie mogących mieć dzieci⁶. Przeciwnego zdania jest 17% badanych. Wyniki tego badania wskazują

¹ J. LEJEUNE, *Czym jest ludzki embrion?* Scriptor, Gniezno. 1999, s. 9.

² R. SPAEMANN, *Osoby. O różnicy między czymś a kimś*, Warszawa 2001, s. 40.

³ Kongregacja Nauki Wiary: *Donum vitae*. Rzym, 1987, s. 7.

⁴ Kongregacja Nauki Wiary: *Dignitas personae*, Rzym. 2008, s. 2.

⁵ P. SINGER, *O życiu i śmierci. Upadek etyki tradycyjnej*, Warszawa 1997, s. 63.

⁶ CBOS: Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” przeprowadzono w dniach 5-11 lutego 2009 roku na reprezentatywnej próbie losowej (1048) dorosłych mieszkańców Polski. Źródło: PAP http://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/117643,sondaz_77_polakow_akceptuje_in_vitro_dla_malzenstw.html

również, że 52% respondentów dopuszcza tworzenie nadliczbowych zarodków w celu zwiększenia szans na doprowadzenie do ciąży. Przeciw tworzeniu dodatkowych zarodków jest co trzeci ankietowany (31%). W opinii społecznej, zabiegi zapłodnienia pozaustrojowego powinny być przynajmniej częściowo (36%) lub całkowicie (41%) refundowane. Co siódmy respondent (14%) jest za tym, żeby koszty zabiegów w całości pokrywali sami zainteresowani.

Założenia metodyczne badań

Głównym celem badań, przeprowadzonych w Zakładzie Edukacji Biologicznej i Ochrony Przyrody Akademii Podlaskiej, było poznanie opinii studentów na temat etycznej oceny dopuszczalności sztucznego zapłodnienia pozaustrojowego oraz ich opinii na temat statusu embrionu ludzkiego. Hipoteza badawcza zakładała, że etyczna ocena stosowania sztucznego zapłodnienia jest zależna od kierunku, na którym studiuje młodzież, a tym samym od poziomu wiedzy biologicznej i medycznej będącej podstawą do przeprowadzania zabiegów *in vitro*.

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego techniką ankietowania. Wzięło w nich udział 223 studentów kierunku pedagogika oraz 174 studentów kierunku biologia. Dobierając grupy docelowe założono, że kierunek kształcenia będzie czynnikiem różnicującym młodzież w zakresie wiedzy i opinii na temat metody *in vitro* w prokreacji ludzi.

Młodzież objęta badaniami to studenci I i II roku studiów. W badanej populacji 82,2% respondentów stanowiły kobiety, a 17,8% mężczyźni. Badania ankietowe przeprowadzono w latach 2007-2009. W tekście opracowania używa się jako tożsame określenia: zapłodnienie *in vitro*, zapłodnienie pozaustrojowe i sztuczne zapłodnienie.

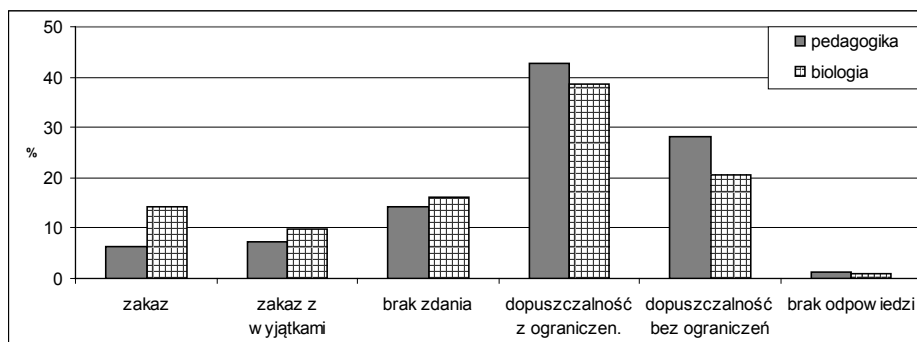
Opinie studentów na temat zabiegów sztucznego zapłodnienia pozaustrojowego

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na to, że za pełną dopuszczalnością zapłodnienia pozaustrojowego opowiada się 20% studentów biologii i 28% studentów pedagogiki, a za ograniczonym (warunkowym) dostępem do tego zabiegu jest około 40% studentów obydwu kierunków (ryc. 1). Zdaniem 13% biologów i 8% pedagogów, zabieg sztucznego zapłodnienia powinien być zakazany. Około 15% badanych z obydwu grup nie ma wyrobionego zdania na temat etycznej oceny zapłodnienia *in vitro*. W populacji młodzieży objętej badaniami stopień akceptacji dla zabiegów *in vitro* jest nieco niższy niż w ogólnopolskich badaniach prowadzonych przez CBOS.

Respondenci, którzy wypowiedzieli się za koniecznością wprowadzenia pewnych ograniczeń w dostępności do zabiegu sztucznego zapłodnienia, argumentowali swoją decyzję w następujący sposób:

- zabieg powinien być dozwolony tylko dla par heteroseksualnych,
- zabieg powinien być dostępny tylko dla par bezpłodnych i tylko w przypadku niemożności naturalnego poczęcia dziecka,
- zabieg powinien być przeprowadzany tylko wtedy, gdy nie dochodzi do niszczenia lub zamrażania dodatkowych zarodków,
- nie wolno zezwolić na przeprowadzanie selekcji embrionów,
- zabieg nie powinien być dostępny dla osób starszych,
- nie wolno dopuścić do możliwości handlu zarodkami.

Studenci biologii wymieniali więcej przykładów ograniczeń dla dopuszczalności metod *in vitro* niż studenci pedagogiki. Tylko oni zwracali uwagę na niebezpieczeństwo przeprowadzania selekcji embrionów i handlu nimi.

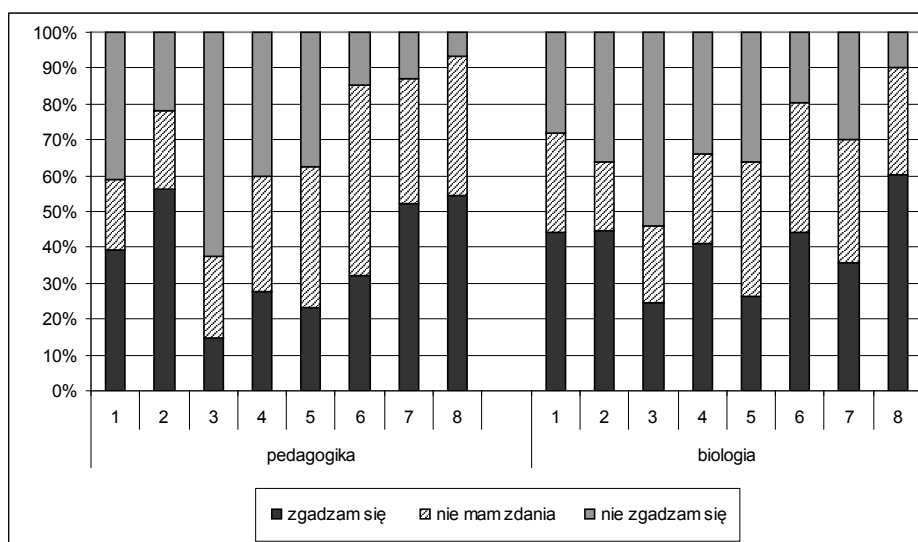
Ryc. 1. Opinia studentów na temat etycznej oceny sztucznego zapłodnienia

Młodzież uczestniczącą w badaniach poproszono o odniesienie się do następujących stwierdzeń dotyczących zabiegu sztucznego zapłodnienia:

- 1) Każdy sposób na posiadanie dziecka jest dobry.
- 2) Każdy człowiek, bez względu na okoliczności, ma prawo posiadać dziecko.
- 3) Sztuczne zapłodnienie, to „osiąganie dziecka” w sposób przypominający zamawianie potrzebnego (pożądanego) produktu.
- 4) Dziecko powinno być poczęte przez rodziców, a nie „wytworzone przez lekarza” przy pomocy określonych sposobów laboratoryjnych.
- 5) Sztuczne zapłodnienie pozbawia akt seksualny wymiaru zjednoczenia i prokreacji.
- 6) Przeraza mnie los nadliczbowych zamrożonych embrionów.
- 7) Sztuczne zapłodnienie jest sposobem leczenia bezpłodności.
- 8) Sztuczne zapłodnienie może prowadzić do wielu nadużyć m.in. handlu embrionami.

Odpowiedzi studentów dotyczące ich opinii na temat powyższych stwierdzeń przedstawia rycina 2. Około 40% młodzieży uczestniczącej w badaniach z obydwu kierunków studiów zgadza się ze stwierdzeniem, że każdy sposób na posiadanie dziecka jest dobry (1). Nieco więcej, bo 42% studentów biologii i 58% studentów pedagogiki opowiada się za prawem każdego człowieka do posiadania dziecka (2). Na podstawie analizy odpowiedzi respondentów na stwierdzenia 3, 6, 8 można powiedzieć, że studenci biologii wykazują mniej pozytywną postawę wobec zabiegów in vitro niż studenci pedagogiki. Za negatywne konsekwencje związane z tym zabiegiem uznają oni powstawanie nadliczbowych embryonów, które są zamrażane, pozbawienie rodziców wyłącznego udziału w poczęciu dziecka oraz pojawienie się możliwości licznych nadużyć, m.in. handlu embryonami.

Należy zwrócić uwagę na duży odsetek osób, które nie mają własnego zdania na temat niektórych stwierdzeń (5, 6, 7, 8). W przypadku studentów pedagogiki odsetek tych osób waha się w granicach 40-55%, a w przypadku biologów jest niższy i oscyluje w granicach 25-30%. Najprawdopodobniej jest to wynikiem braku wiedzy i przemyśleń młodych ludzi na powyższe tematy. Wyraźne różnice w odpowiedziach studentów obydwu kierunków studiów wystąpiły przy stwierdzeniach nr 2, 3, 4, 6, 7, 8. W przypadku stwierdzenia 2 i 7 przeważały liczebnie odpowiedzi studentów pedagogiki wyrażające akceptację. Przewaga odpowiedzi studentów biologii, wyrażających akceptację, zaznaczyła się dla stwierdzeń 3, 4, 6 i 8.

Ryc. 2. Opinia studentów na temat etycznej oceny sztucznego zapłodnienia

Studenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do hipotetycznej historii Eli i Tomka, małżeństwa od 5 lat, starającego się o dziecko, które po wielu bada-

niach dowiedziało się od lekarza, że jedyną szansą dla nich na posiadanie dziecka jest zapłodnienie pozaustrojowe. Zdaniem 76% studentów pedagogiki i 64% studentów biologii małżeństwo to powinno zdecydować się na zabieg sztucznego zapłodnienia pozaustrojowego (tab. 1).

Tab.1. Postawy studentów pedagogiki i biologii wobec sytuacji Eli i Tomka

	Studenci pedagogiki	Studenci biologii
	najczęściej powtarzające się argumenty	
za in vitro	76% — to będzie dziecko tych rodziców / z ich gamety — muszą być świadomi własnej decyzji to nic złego, jeśli marzą o dziecku — to jedyny sposób na posiadanie dziecka — należy korzystać z rozwoju medycyny każdy sposób na powstanie nowego życia jest dobry — mają prawo do szczęścia	64% — to będzie dziecko tych rodziców / z ich gamety — małżeństwo jest spełnione, gdy posiada dziecko, a nauka to dziś umożliwia — mają prawo do szczęścia
przeciw in vitro	9% — adopcja — zarodki są niszczone / zamrażane — powinni jeszcze się starać a potem adopcja — in vitro wbrew naturze	23,5% — adopcja – bo nie niszy zarodków, — nie ma zamrażania zarodków — adopcja – wyjście bardziej etyczne — in vitro wbrew naturze — starać się jeszcze o własne dziecko — w in vitro niszczone są zarodki
brak wyraźnie przedstawionego zdania	3% — in vitro lub adopcja — in vitro, jeśli możliwości finansowe pozwolą na to, inaczej adopcja	1% — in vitro lub adopcja
brak odpowiedzi	12%	11,5%

Opinie studentów na temat statusu embrionu ludzkiego

Zdaniem większości studentów z obydwu kierunków, życie człowieka rozpoczyna się w momencie poczęcia (ryc. 3). Taką opinię wyraża 85% biologów i 75% pedagogów. Pewna grupa ankietowanych opowiada się za kryterium powstania serca, jako tym, które wyznacza początek życia człowieka. Poniżej 5% badanych stwierdza, że życie ludzkie rozpoczyna się od implantacji zarodka, a poniżej 2% jest zdania, że od narodzin. Jako inne kryterium początku życia człowieka zostało wymienione powstanie mózgu (pojedyncze odpowiedzi z obydwu kierunków

studiów). Jeden ze studentów biologii napisał, że człowiek rozpoczyna swoje życie jako zamysł Boga jeszcze przed poczęciem.

Studenci pedagogiki w następujący sposób uzasadniali stanowisko o początku istnienia życia ludzkiego:

- życie organizmu rozpoczyna się od poczęcia,
- poczęcie jest pierwszym etapem rozwoju,
- zapłodnienie daje początek nowemu życiu,
- tak mówi religia (to wynika z zasad katolicyzmu).

Studenci biologii posługiwali się bardziej zróżnicowanymi argumentami:

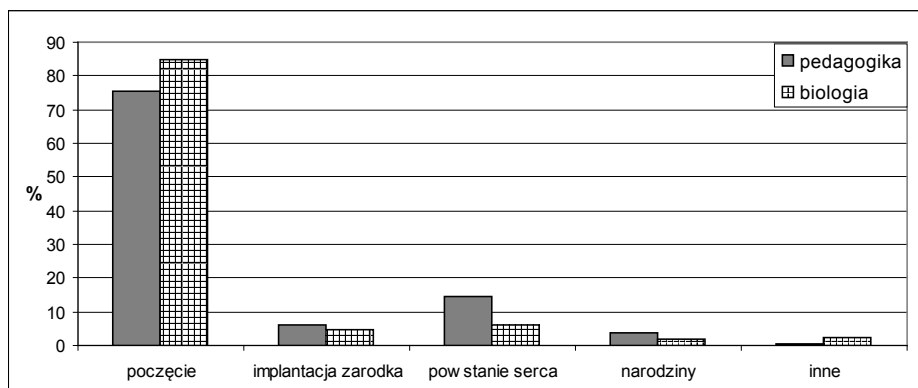
- od powstania zygoty rozpoczyna się życie nowego organizmu,
- od poczęcia nowe życie,
- od momentu zapłodnienia rozwija się nowy organizm,
- w momencie zapłodnienia istnieje już nowy genotyp,
- zapłodnienie zapoczątkowuje procesy rozwojowe organizmu,
- fakt istnienia nowego życia, nie jego wielkość,
- tak mówi religia.

Studenci obydwu kierunków studiów posługiwali się głównie argumentacją biologiczną, a nie wskazaniem religii. Najczęściej utożsamiali rozpoczęcie życia biologicznego w momencie poczęcia.

W pewnej sprzeczności z odpowiedziami na pytanie o to, kiedy rozpoczyna się życie człowieka pozostają odpowiedzi badanej młodzieży na kolejne pytanie ankiety, dotyczące statusu embrionu ludzkiego (tab. 2). Wśród odpowiedzi przeważa opinia „embrion jest potencjalnie człowiekiem” (44%) nad odpowiedziami „embrion jest człowiekiem” (30%).

Jeszcze większa sprzeczność wystąpiła między odpowiedziami na pytanie o status embrionu a opowiedzeniem się za lub przeciw *in vitro*. Osoby, które zgodziły się ze stwierdzeniem „embrion jest człowiekiem” opowiadały się za zabiegiem *in vitro* jak i za adopcją. Podobnie było w przypadku osób, które wybrały odpowiedź „embrion jest potencjalnie człowiekiem”.

Zdaniem prawie 80% studentów biologii i 70% studentów pedagogiki nie wszystko, co jest możliwe technicznie do wykonania jest dopuszczalne pod względem etycznym. Wśród pozostałej grupy ankietowanych studentów pedagogiki przeważa grupa osób, którym trudno jest zająć własne zdanie w tej kwestii, natomiast wśród studentów biologii przeważa opinia, iż techniczne możliwości decydują o dopuszczalności danego czynu.

Ryc. 3. Odpowiedzi studentów na pytanie: Kiedy rozpoczyna się życie człowieka?

Tab. 2. Opinie studentów na temat statusu embrionu i możliwości technicznych medycyny

	Stwierdzenie	Studenci pedagogiki (% odp.)	Studenci biologii (% odp.)
ZESTAW 1	1. Embrion jest potencjalnie człowiekiem	44	43
	2. Embrion jest człowiekiem	29	30,5
	3. Trudno powiedzieć	27	26,5
ZESTAW 2	1. To, co jest technicznie możliwe, nie zawsze jest dopuszczalne etycznie	70	79
	2. To, co jest technicznie możliwe, automatycznie staje się dopuszczalne	6	14,5
	3. Trudno powiedzieć	24	6,5

Wnioski

1. Młodzi ludzie wyrażają większą akceptację dla zabiegu sztucznego zapłodnienia, gdy przedstawia się im ten problem nie ogólnie, lecz w kontekście, jak w przypadku tych badań, jako problem konkretnej pary małżeńskiej, natomiast niższą, gdy pytani są o ich generalną opinię dotyczącą dopuszczalności zabiegów in vitro. Jednak w obydwu przypadkach odsetek odpowiedzi wyrażających poparcie dla zabiegów sztucznego zapłodnienia pozaustrojowego jest wyższy wśród studentów pedagogiki niż wśród studentów biologii.

2. Zdaniem większości respondentów moment poczęcia wyznacza początek życia człowieka. Daje się jednak zauważyć pewną niespójność oraz zmienność postaw i opinii wielu młodych ludzi dotyczących traktowania embrionu ludzkiego. Takimi postawami można stosunkowo łatwo manipulować, chociażby używając argumentów o zabarwieniu emocjonalnym, np. odwołując się do pragnienia szczęścia, pragnienia posiadania dziecka itp.
3. Studenci pedagogiki częściej sięgają po argumentację odwołującą się do pragnień i emocji, natomiast studenci biologii częściej argumentują swoje opinie faktami biologicznymi, co potwierdza założoną hipotezę badawczą, mówiącą o związku profilu kształcenia z przestrzeganiem zasad etycznych i poglądami mającymi swoje podłoże w wiedzy na temat mechanizmu, przebiegu i efektów zapłodnienia *in vitro*.
4. Ze względu na liczny udział w badanej populacji osób, które nie wyraziły swojej opinii na temat metody *in vitro* i statusu embrionu ludzkiego (wybrały odpowiedź: nie mam zdania) i ze względu na niespójność dającą się zauważyć w wyrażanych opiniach, istnieje potrzeba podnoszenia świadomości młodych ludzi na temat biologicznych i medycznych uwarunkowań zabiegów *in vitro* oraz upowszechniania wiedzy o początkowych etapach rozwoju człowieka, z jednoczesnym zwróceniem uwagi na związane z tym problemy filozoficzno-etyczne, kształtujące myślenie, odpowiedzialność i sposób postępowania.